

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 6. februarija 1878.

Obseg: Petero rastlinam potrebnih življejev. — Kako naj se položijo panjovi v čebelnjaku? — Gospodarske zadeve. — Rožna dolina Kazanliška. — Se li dá Turek prestvariti v omikanega človeka? — Turki pred Dunajem leta 1529. (Dalje.) — Dualizem v številkah. — Dve nemški knjigi z ozirom svojim na slovanstvo. — Pred nebeškimi vrati. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Petero rastlinam potrebnih življejev.

Ti življeji so rahla prst, svitloba, gorkota, mokrota (vlage) in zrak.

Rastlinam je treba:

1. Prstí. Prst, v kateri rastline rasti morejo, mora rahla biti; da bo prst (zemlja) rahla, jo je treba kopati ali orati. Zemljo, v katero hočemo žito sejati, ali jo s kakimi drugimi sadeži obsaditi, je treba večkrat preobrniti, premešati in zdrobiti, da zrak, solnčna gorkota, mraz, mokrota (vlaga) va-njo more, da se redivne reči v nji obudijo, škodljiv plevel pa zatere. Čem večkrat se njiva prekoplje ali preorje, tem boljše je; sosebno če se to delo pred zimo zato stori, da zemlja zmrzne, po zmrzlini razpade, in se snežene vode globokeje napije: poleti pa da jo solnce prepeče. Predno se va-njo kaj vseje, se mora spet prekopati, preorati, dobro zrahljati in zdrobiti, da se seme lože va-njo spravi, z brano zavleče, da kalí, raste, in da se koreninice lože po nji razlezujejo. — Kako koristno je rahlanje zemlje rastlinam, se lahko prepričamo po tistih rastlinah, katere je treba večkrat okopati. Tako vidimo, da si zelje, krompir, korusa, repa po okopanju brž pomagajo in lepše rastejo. — Zemlja se mora rahljati, da za rastline, katere v njo sejemo, redivna postane; zakaj s prekopanjem ali s preoranjem pride spodnja zemlja na vrh, katera je od prejšnjih pridelkov izmolžena, izpita, povžita in tedaj manj rodovitna, povrhnja pa, ki je na zraku rodovitniša postala, pride spodej, da korenine novega sadú potrebni živež dobé. Povrhna prst, ki je najbolj spočita, najmanj izmolžena, pride po oranji spod, da korenine novič vsejanih rastlin v nji živež najdejo.

2. Rastline potrebujejo tudi svitlobe. Nobena rastlina bi v črni temi, ako bi jo v najboljšo prst sejali ali vsadili, prav ne rastla; to vidimo pri repi in krompirji, kakošne krive, zvite, blede cime ali kalice v temnem hramu delata. Brez svitlobe bi rastline ne bile zelene, cvetlice bi brez svitlobe, brez solnca, razne barve, s katerimi so okinčane, in s katerimi nas zveseljujejo, zgubile, in bi navadnega duha ne imele. Skušnja uči, da rastline v odsolnčnem kraju, v senci, če jim kako poslopje, kako košato drevo senco dela, ali ne dozoriyo ali pa slabši sad naredé. To vidimo sosebno

pri grozdji, pa tudi pri drugem sadu in žitu; in le malo rastlin je, da bi senco ljubile.

3. Solnčna gorkota. Da solnčna gorkota rastlinam pomaga, mora zemlja, v kateri imajo rastline rasti, zrahljana biti; trdo potlačene zemlje solnčna gorkota ne more ne predreti, ne do korenin rastlin priti. Gorkota pa mora rastlinam primerna biti; prevelika bi rastline preveč posušila, celó sežgala; če bi pa premalo gorkote bilo, bi pa sok v nji se strdil, vstavil ali celó zmrznil, in vsa rast bi nehala, rastline bi poginile. Zmrznjeni sok potrebuje več prostora, razžene svoje posodice, da rastline, kakor je posebno pri trtah znano, razpokajo in pomrjó. Ker pa gorkota po vseh krajih ni enaka, in tudi vse rastline enake gorkote ne potrebujejo, in ker tudi ni dežele na svetu, da bi vsega rodila, česar človek potrebuje, mora umen kmetovalec tudi gorkoto in podnebje svojega kraja poznati, da vé, kakošno vreme je tam navadno, katero stopinjo gorkota doseže, kedaj se začne, koliko časa trpi, kedaj mraz nastopi, da se ne bo s takimi rastlinami ali sadeži pečal, kateri niso gorkoti njegovega kraja primerni, in od katerih bi malo ali nobenega dobička ne imel.

4. Rastline potrebujejo tudi mokrote (vode). Vse, kar po vrhi zemlje črnega vidimo, je gnojic ali gnjilovec; ali ta gnojic rastlinam v živež ne more služiti, dokler ga zrak po gorkoti in mokroti popolnem ne zmene in ne raztopí. Rastline, ki iz maternega mleka izrastejo, kakoršnega jim je sama v seme dala, potrebujejo zdaj v svojo rejo in rast vode, v kateri raztopljeni gnojic po koreninich srkajo. Rastlinam je v vodi raztopljen gnojic, ki jim ga voda ali zrak pripelje, edini živež; ako jim tega zmanjka, kar brž poginejo, ker se ne morejo kot živali na drugo mesto premakniti in živeža si iskati. Čeravno rastline po perji, in po vsem, kar je na njih zelenega, veliko živeža na-se vlečejo, jim vendar voda, ki jo po koreninich srkajo, še veliko več v rejo pripomore, ker voda jim raztopljen sok in drugih v njih rejo potrebnih solí pripeljuje. Rastlinski sok je večidel vodén in ima v sebi vsega, česar rastline potrebujejo. Vodo dobivajo rastlinske koreninice po deževji ali po ponočnih rosah.

Da pa rastline morejo živeti, rasti in obroditi, potrebujejo še posebno

5. zraka, brez katerega kakor ne človek, ne živali, tako tudi rastline živeti ne morejo, akoravno bi v zemlji dovolj dobrega in redivnega živeža imele. Rast-

line po perji, listji in stebelu dihaljo. Če bi rastline v majhen kotič zaprli, bodo zrak, kar ga je v zaprtem kraju, kmalu povzile, potem bodo začele hirati, bodo venele in pomrle. Če ovenjenim zrak spremeniš, bodo spet oživele. Torej rastline ne smejo biti v otišji, da bi se jim zrak spreminjati ne mogel, in zatorej so jim pohlevni vetrovi jako koristni. Če hočemo, da se bodo rastline dobro ponesle, se mora vse to odpraviti, kar vetrovom brani, do njih priti.

Gospodarske skušnje.

Kako naj se pozimi položijo panjovi v čebelnjaku?

Sploh je navada pri nas — piše neki čebelorejec v „Landw. Salzburger Monatsblätter“ — da so panjovi v čebelnjaku tako položeni, da zadej nekoliko više ležijo, češ, da se v panju nabrana vlaga pri žrelu lože izteka. To pa je po mojih skušnjah napačno v zimskem času zato, ker vlaga pri žrelu lahko zamrzne in se v tako zaprtem panju čebele lahko zadušijo. Že celó malo sreža ali ledú pri žrelu pa je čebelam škodljivo zato, ker morajo čez to zmrzlino se plaziti, kedar o lepem vremenu pozimi iz panja letijo se očedit, kajti za tega del lahko otrpnejo. Moj svet je tedaj ta, naj se panjovi pozimi v čebelnjaku tako položijo, da so na vzad nagnjeni. V zadnjem delu panja nabrana vlaga čebelam nikoli ne škoduje, žrelo pa ostane zmirom suho.

Gospodarske zadeve.

Iz Štajarskega.

* *Državno kobilstvo v Piberu ima nehati.* Ministerstvo poljedelstva v predlogi, zbornici poslancev izročeni, pravi, da veliki stroški tega kobilstva niso v nobeni primeri s tem, kar se ondi žebet rodi, — da tudi kraj ni pripraven za kobilstvo in družega več. — Družba za povzdigo konjereje na Štajarskem pa se ustavlja temu, kar ministerstvo hoče, in je zbornici poslancev 5. dne u. m. izročila prošnjo, naj ne pritrdi prestanku Piberskega kobilstva, kajti če ima to kobilstvo res raznotere pomanjkljivosti, se dadó te odpraviti, — če ministerstvo namerava namesti Piberskega kobilstva troje novih ustanoviti, zadenejo državo še večji stroški, in če se težko konjsko pleme, ki se izreja v Piberu, preseli v Radovec v Galicijo, uniči to blagó, ki se je veliko let v Piberu izrejevalo.

* *Poljske miši delajo na Štajarskem v več krajih toliko škodo, da je glavni odbor družbe kmetijske ukrenil, v natisu poduk razposlati občinam po okrajnih zastopih, kako se ubraniti tej nadlogi, kajti delati je treba tû z druženo močjó. Zato je kmetijska družba naprosila tudi c. kr. okrajna glavarstva, naj na občni prid poljedelstvu podpirajo okrajne zastope. Naznanila je to tudi c. k. deželni vladi in deželnemu odboru, katerega prosi, naj v prihodnjem deželnem zboru dela na to, da se postava od leta 1868. o pokončevanju škodljivih mrčesov raztegne tudi na poljske miši. Deželni odbor je obljubil zadostiti želji družbe kmetijske.*

Ozir po svetu.

Rožna dolina Kazanliška.

Šipka soteska ni le imenitna zavoljo sedanje vojske, ampak pomenljiva je tudi zato, ker je pot v „Rožno dolino“ Kazanliško, ki se po svoji lepoti sme meriti z najlepšimi kraji svetá. Posebno sloví zavoljo svojih rož vrtnic njen del ob podnožji Balkana,

od katerih ima menda imé, ker roža vrtnica (Gartrose) se imenuje tudi šipek, staroslov. šipok, šip'k.

Popotnik, stopivši od severa na rob Šipke soteske, je ves očaran lepote, ki se tû razprostira pred njegovimi očmi. Dolga in široka planjava Kazanliška je prav zemski raj, preprežena po neprevisokih holmcih, ki jo branijo mrzlih vetrov. Tu se vrsté rožni vrti z žitnim poljem, med njimi je videti sreberne črte rek in po okov, gozde in gaje orehov in vmes sela z rudečimi strehami. Zemlja obilno povrača vsak trud obdelovalcu. Zrak je napolnjen z vonjavami v pravem pomenu besede, kajti tukaj se prideljuje znana dišava „rožno olje“ (Rosenöl) iz rož. Ta roža (šipek) se ne nahaja, kakor pri nas, le po vrtih ali celó le v posodah, ampak na polji raste, kakor pri nas poljske cvetlice; zavoljo gorkega južnega kraja ne potrebuje nobene posebne skrbi. Ni ga lepšega pogleda memo takega polja; kedar začno rože cvesti, je zrak zavoljo vonjav popolnoma omamljiv za človeka. Po štirikrat na leto obrezujejo meje teh rož, pozimi jih pa pokrijejo z zemljo, da jim ne škoduje mraz. Dne 10. maja se začne bira ali rezanje cvetja na vse zgodaj, predno jih solnce obsije. Rože ne smejo biti še do dobrega razcvetene.

Pripravljanje ali kuhanje olja iz teh rož je glavna obrtnija te doline, posebno po okrajih, ki se zovejo Cirpan, Jopica, Karadža-gora, Kojunska planjava, Eski-Sagra, Jeni-Sagra in Bazardžik. V celi Traciji je 123 krajev, v katerih se to olje prideluje, izmed teh pa 42 samo v Kazanliški dolini. Poprek se ga prideluje na leto po 1650 kil v Traciji, po 850 kil pa samo v Kazanliški dolini. Razpošilja se po vsej Evropi, zlasti na Francoskem in Angleškem ga česarji (frizerji) sila veliko porabijo. Barve je vodene, k večjemu rumenkaste, diši tako, da duh postane prijeten še le, kedar se zmane. Cena mu je bila zadnja leta od 185 do 200 gld. av. v. funt. A to tudi ni čuda, kajti za 1 funt olja je treba 3200 funtov rožnih glav. Iz tega je razvidno, kako obširno mora biti polje, po katerem se rože sadé.

Kuhanje rožnega olja je pa prav priprosto; vsak kmet, ki svojih rož ne prodaja fabrikam po mestih, ima kotel za to; tak kotel je iz zacinjene kotlovine, ima pokrov s cevjó ali rivecem, ki je napeljan skoz čeber z vodo do steklenice, v kateri se nabira olje. V kotel denejo po 23 funtov rož in okoli 70 funtov vode. Ko to uro časa vre, se dobi dve steklenici (2 litra) destilata. Ta se zopet kuha in dobi se okoli 1½ drame (312 dram je 1 kilo) olja. Jako malo, zato ni se čuditi, da, kakor gori rečeno, en kilo do 200 gld. veljá.

Narodopisne stvari.

Se li dá Turek prestvariti v omikanega človeka?

Se li dá Turek preobraziti v omikanega človeka in ima li Turčija pravico, da se šteje kakor država v družini Evropskih kristijanskih držav, dokler jej veljá koran ter njegove postave kot najvišji zakonik v verskih in državnih zadevah? to je dandanes vprašanje, ki ga čujemo od več strani.

Je li Turek sposoben za preobraženje, na to odgovarja najboljšé šest stoletij, odkar je Evropa Turka spoznala, — odgovarja tudi stanje Turčije in njenih pokrajin.

Šest sto let so gospodarili Turki po Evropi neomejeno, kakor se jim je ljubilo. Naropani zakladi kristijanskih držav so polnili njih blagajnice. Na stotisoče